

Новий імпульс у відносинах між Словаччиною та Україною

Спільні міжурядові консультації між Словачкою Республікою та Україною, що відбулися 17 жовтня 2025 року у місті Кошиці, завершилися результатами, окреслюючи нові, хоча й не без суперечностей, рамки співпраці. Прем'єр-міністр Словаччини Роберт Фіцо та Прем'єр-міністр України Юлія Свириденко підтвердили готовність до посилення економічного та політичного діалогу, незважаючи на розбіжності у питаннях безпеки.

Підтримка суверенітету та євроінтеграції

Центральним позитивним меседжем зустрічі стало підтвердження з боку словацького уряду незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України. Роберт Фіцо, чий попередній заявив викликали занепокоєння у Києві та Брюсселі, наголосив на важливості цих консультацій як «дуже важливого сигналу» підтримки.

Ключовим проривом можна вважати позицію Словаччини щодо вступу України до Європейського Союзу. Фіцо заявив про підтримку руху України до членства в ЄС, що є критично важливим кроком на шляху євроінтеграції.

«Дорожня карта» співпраці: конкретні кроки

Сторони домовилися про розробку «дорожньої карти» спільних ініціатив та співпраці. Цей документ має затвердити конкретні кроки у двосторонніх відносинах, охоплюючи низку сфер, від економіки до інфраструктури.

Економічна складова переговорів була пріоритетною. Очікується, що «дорожня карта» буде включати такі напрямки:

Покращення логістики та прикордонної інфраструктури: оптимізація пропускну здатності на спільних кордонах.

Спільні проекти у відновленні України: залучення словацьких компаній до відбудови пошкодженої інфраструктури.

Сприяння торгівлі та інвестиціям: усунення бар'єрів для бізнесу. Прем'єр-міністр Словаччини також пообіцяв приїхати до України для наступних українсько-словацьких міжурядових консультацій, що свідчить про

намір продовжувати діалог на високому рівні.

НАТО: «Червона лінія» Словаччини

Однак, не всі питання вдалося узгодити. Членство України в НАТО залишається «червоною лінією» для Словачкої Республіки. Роберт Фіцо підтвердив свою непохитну позицію: Словаччина не підтримує рух до членства України в Північноатлантичному Альянсі. За його словами, це питання обговорювалося і з Президентом України Володимиром Зеленським. Ця заява підкреслює глибоку розбіжність між країнами у питанні гарантування безпеки, що може ускладнити єдність позицій в рамках європейських структур.

Висновок: Прагматизм понад усе

Результати зустрічі в Кошицях демонструють прагматичний підхід обох сторін. Україна, попри розбіжності щодо НАТО, отримала важливе підтвердження підтримки своєї територіальної цілісності та, що не менш важливо, підтримку європейських прагнень. Словаччина, зі свого боку, підтвердила свій статус партнера, зацікавленого у стабільній та економічно розвиненій Україні, що створює підґрунтя для плідної двосторонньої співпраці.

Спільні консультації, що відбулися, є доказом того, що діалог, навіть складний, залишається найкращим інструментом для вирішення міждержавних питань. Тепер увага зосереджена на реалізації домовленостей, закріплених у «дорожній карті», і на тому, чи зможе економічна співпраця переважити політичні розбіжності у питаннях безпеки.

-мі-

5-ий Український книжковий фестиваль

Малий ювілей пригадувала Спілка українських письменників Словаччини, якої центр в місті Пряшів, 24-го жовтня 2025 р. П'ятий раз у співпраці із Союзом русинів-українців Словацької Республіки, Регіональною радою в Пряшеві організувала Український книжковий фестиваль, відкриття якого відбувалось в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі по вул. Янка Бородача.

Присутню публіку щиро вітав голова Спілки українських письменників Словаччини письменник Іван Яцканин. Щороку на такому літературному вечорі присутні гості з України. На той раз з директором ужгородського видавництва «TIMPANI» Ярославом Федішином і його дружиною Оленою приїхав з Ужгорода і український поет, публіцист Василь Кухта, родом з міста Рахів. І. Яцканин привітав голову ЦР СРУСР Павла Богдана, голову пряшівської РР СРУСР Андрія Яцканина та видавця Івана Тільняка, який дбає про видавання українських книжок у нас.

Іван Яцканин у своєму вступному слові презентував українські видання СУПС та СРУСР, причому висловлював вдячність видавництву «TIMPANI», яке видає твори українських авторів Словаччини. Одночасно представив нові твори та переклади авторів з Пряшева, Свидника і Братислави. Деякотрі з них були присутні і на відкритті фестивалю.

«Поетичні твори вселяють у людські душі віру і надію» - слова поета Василя Кухти, ужгородського письменника, лауреата всеукраїнських літературних премій імені Павла Тичини, імені Бориса Нежерди, закарпатської обласної імені Федора Потушняка та ін. У своєму вступі цікаво розповідав про свою творчість і сучасну творчість авторів в Україні, оскільки їхні теми часто відбивають сучасну ситуацію, переживання і почуття, спричинені війною в Україні. І наперекір нелегким обставинам, не припиняється літературний процес. Як далі сказав у своєму вступі, творчість очевидця дуже важлива, бо словом, його значенням можна все виразити. Прочитав свого вірша «Контрабанда слова». Сам

він охарактеризував свою діяльність коротко: «У поета немає біографії, його біографія — це вірші. Для мене поезія — це своєрідна таємниця».

тячої літератури. Цьому сприяє і активна співпраця з Іваном Яцканином. «Книга — це насколада», - говорить видавець. Від щирого серця і почуття такої

Книжковий фестиваль відкрив Іван Яцканин, вправо гості із Закарпатської області України — поет Василь Кухта та видавець Ярослав Федішин.

Олена Федішин.

Марина Бабенко-Жирнова.

Гість з України — директор ужгородського видавництва «TIMPANI» Ярослав Федішин ознайомив присутніх з книжковою продукцією та сучасною книговидавничою справою в Україні, яка стала складнішою, ніж була перед війною. Останнім часом в тому видавництві виходить все більше видань художньої і ди-

потреби щороку приносить та й тепер приніс книжки для тих, які їх потребують, вміють з ними користатися, книжки для переселенців з України, і для домашніх читачів, любителів художнього слова.

Кілька ліричних віршів Люби Дмитришин-Часто (США) прочитала Олена Федішин. Марина Бабенко-Жирнова, кандидат філологічних наук, наблизила присутнім поезію Ліни Костенко, якими привітала книжковий фестиваль пані Євеліна Гват, відома актриса, авторка багатьох літературних вечорів.

Після головної програми, яку музичними і пісненими вступами збагатив музикант і співак Віктор Гащак, відбулось відкриття книжкової виставки. Присутні могли ознайомитись з свіжими виданнями і взяти з собою ті, які їм сподобались.

Оле
Фото Мирослава Ілюка.

В Пряшеві відкриють Генеральне консульство України

Міністр закордонних справ України Андрій Сибіга повідомив про намір відкрити Генеральне консульство України в Пряшеві до кінця 2025 року.

Він зробив цю заяву за підсумками переговорів зі своїм словацьким колегою Юраєм Бланаром у Кошицях 17 жовтня 2025 р.

Відкриття консульства є частиною посилення дипломатичної присутності України у Словаччині.

Головна мета — покращити якість консульських послуг для української громади, яка проживає у східній Словаччині.

За словами Сибіги, це також сприятиме розвитку «прагматичної, взаємовигідної та добросусідської співпраці між Україною та Словаччиною».

Ця заява була зроблена в контексті ширших українсько-словацьких міжурядових консультацій.

Генеральне консульство України в Пряшеві вже існувало. Воно припинило свою діяльність 28 листопада 2014 року.

-мі-

51 огляд народних пісень

«МАКОВИЦЬКА СТРУНА»

Субота, 22.11.2025, 15.00 год. і 19.00 год

Спортивний зал «Мир» БАРДІВ

Неділя, 23. 11.2025, 15.00 год

Велика сцена Театру ім. Й. Заборського ПРЯШІВ

У п'ятницю, 17 жовтня 2025 року, в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві було відкрито виставку фотографій журналістів Пряшівського краю Preshow Paparazzi Retro. Виставка узагальнює найкраще і документує атмосферу вернісажів попередніх років. Виставку відкрили голова прашівської Регіональної організації Словацького синдикату журналістів Йосиф Юрчишин (вліво) та куратор виставки Ладислав Цупер.

Наближається IX з'їзд СРУСР

На обговоренні Президії ЦР СРУСР сучасний стан членської бази Союзу

Регулярне засідання Президії ЦР СРУСР відбулось 15-го жовтня 2025 р. Голова ЦР СРУСР Павло Богдан констатував, що постанова попереднього засідання Президії, яка укладала здійснити 33-й Фестиваль духовної пісні, була виконана у встановленому терміні 4 - 5-го жовтня в Сніні за схваленим планом програмно-організаційного забезпечення. Про їїхід і оцінку члени Президії одержали письмову інформацію.

Здійснення наступної центральної акції СРУСР - 51-го конкурсного огляду народних пісень «Маковицька струна» в Бардієві і Пряшеві, заплановано на 22 - 23.11.2025 р.

Членам Президії був пред'явлений у письмовій формі видавничий план періодичних та неперіодичних видань на 2026 рік.

Голова ЦР СРУСР інформував членів Президії про діяльність керівництва Центральної ради, назвавши події і участь в них керівних представників Союзу. Голови Бардівської та Гуменської РР СРУСР інформували про їхню діяльність у поточному році.

У Бардієві цього року була здійснена зустріч жінок з нагоди МЖД, відбувся регіональний огляд «Маковицької струни» в селі Крижі, регіональна організація була активна при реалізації проекту «Не забудь свою колиску» в селі Ялинки.

Голова Микола Деніс вказав і на пониження кількості членів СРУСР із-за неіснуючого українського шкільництва, чим стала відчутною неучасть учителів в членській базі в місті і регіоні. Членство старіє і відходить, молодше покоління не виявляє інтересу до організації, яка не здатна забезпечити такі активності, які б її притягували креативними діями.

Регіональну раду СРУСР в Гуменному очолює Микола Петришак. Оскільки в регіоні помітно зростає діяльність антиукраїнських сил, членська база значно зменшилась і організації в Гуменному та Меджилабірцях фактично не діють. В останньому часі, однак, завдяки активності сучасного складу членства регіональної організації настає покращання і наростання кількості членів СРУСР, зокрема в місті Сні-

ні. Там відбулись такі акції, як привітання Нового року за юліанським календарем, бесіда про книжку художника Андрія Смолака, туристичний похід подяки, регіональний огляд «Маковицької струни», активна співучасть в організації і реалізації 33-ого Фестивалю духовної пісні та ще планується спільна поїздка на концерт співаків народних пісень «Маковицька струна» в Бардієві.

Як сказала в дискусії Жанета Штефанік, голова Регіональної ради СРУСР в Старій Любовні, таку ж поїздку щороку організує і їхня організація.

Павло Богдан нагадав близький термін IX з'їзду СРУСР, до якого потрібно серйозно підготуватись в кожному регіоні, думати над далішим існуванням організації, над зміною статуту СРУСР, які б відображали реальні зміни в умовах, в яких тепер працює наша організація. Також інформував членів Президії про проблеми в області фінансування проєктів з боку Фонду підтримки культури національних меншин.

Голова контрольно-ревізійної комісії ЦР СРУСР Єва Олеар з приводу наступного з'їзду СРУСР інформувала членів Президії про сучасний стан складу комісії та її діяльність і закликала голів РР СРУСР детально розглянути діяльність основних і регіональних організацій, щоб з'їзду пред'явити конкретний стан культурно-національного життя.

В заключенні програми засідання була ухвалена пропозиція постанови, яка уклала провести засідання Програмної ради ЦР СРУСР і підготувати пропозицію календаря центральних акцій у 2026 році та їх концепцію.

СЛОВАЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ – МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
у Свиднику

ВІТАЛЬНИЙ ЛИСТ РОМАНУ МИХАЙЛУ ПЕТРОВИЧУ

Вельмишановний пане професоре!
Прийміть найщиріші вітання з нагоди
95-річного життєвого ювілею!

Ваше життя є яскравим прикладом самовідданої праці
на науковій ниві, невтомного служіння українській
справі та збереження українства на теренах Словаччини.
Щиро дякуємо Вам за Вашу працю, мудрість
і відданість справі. Бажаємо міцного здоров'я,
духовної наснаги, душевного спокою та ще багатьох
щасливих і плідних років життя. З роси і води!

З повагою,
колектив працівників СНМ – МУК

СВИДНИК 2025

НЕ ТІКАЄ ВІД ЖИТТЯ

Без пристрасті до книжки людині недоступна культура сучасного світу, а це і наперекір досягненням електронних медіа, наперекір комп'ютерам, планшетах. Дехто каже, що вони витісняють книги. Нічого подібного. Книга має і буде мати своє достойне місце у нашому житті.

Сімейний літературний тандем – Марія Панько-Ганковська та Юліус Панько.

Засвідчила це і недавня презентація двох видань українського письменника Словаччини – Юліуса Панька, яка відбулася у Піддуклянській бібліотеці у Свиднику.

Юліус Панько увійшов в літературу як автор малої прози, але згодом розширив своє жанрове коло, доповнивши його повістями та романами. Він є активним представником сучасного українського літературного процесу в Словаччині.

Нещодавно вийшов новий роман Юліуса Панька «Кам'яний Потік».

Юліус Панько не тікає від життя і не створює ідилію життя, якими пройшло суспільство і люди у ньому. Твір «Кам'яний Потік» є яскравою картиною нової дійсності, в якій опинились і мешканці

Кам'яного Потока. У міркуваннях про несправедливість, кризу сучасності автор говорить щиро, правдиво. Читач може, так би мовити, впізнати деяких персонажів, їхню поведінку і думання. Це, звичайно, інтригує читача і спонукає його прочитати цей твір.

Погляд на частину учасників презентації.

На завершення презентації мер Свидника пані Марцела Іванчо, директор Піддуклянської бібліотеки у Свиднику Камілі Бенко та автор роману посилали твір дрібними камінцями, побажавши йому щасливої дороги у широкий читачий світ.

Відкривають українську школу

Словаччина та Україна домовилися про відкриття української державної школи у Братиславі

Україна та Словаччина підтвердили намір створити першу українську державну школу у столиці Словаччини – Братиславі. Ця домовленість була досягнута під час українсько-словацьких міжурядових консультацій у місті Кошиці, які відбулися 17 жовтня 2025 року.

Школу планують відкрити у Братиславі, де проживає найбільше українських дітей, які тимчасово перебувають у Словаччині.

Очікується, що навчальний заклад запрацює вже у 2026 році.

Школа буде мати двомовний (білінгвальний) формат, поєднуючи українську та словацьку навчальні програми або мови викладання.

Створення такої школи має на меті збереження української ідентичності серед дітей, які через війну були змушені залишити свої домівки, а також полегшення їхньої майбутньої адаптації після повернення в Україну.

Про домовленість повідомила Прем'єр-міністерка України Юлія Свириденко за підсумками переговорів з прем'єр-мі-

ністром СР Робертом Фіцом.

Відкриття державної української школи є важливою подією для української громади в Словаччині, особливо для сімей із дітьми-школярами. Це забезпечить українським дітям можливість здобувати освіту, що відповідає стандартам української навчальної програми, паралельно інтегруючись у словацьке середовище завдяки двомовному підходу. Це рішення демонструє підтримку Словаччини у сфері освіти для тимчасово переміщених українців.

-мі-

Михайло Роман народився 1 листопада 1930 року в селі Кобильниці на Бардіївщині в родині хлібороба. Основну й горожанську школи відвідував у рідному селі й Гиральтвцях. Батько був змушений виїхати за роботою в Канаду, але через деякий час повернувся додому, і у своїх дітей виховував любов до рідної русько-української культури й східного церковного обряду. Після закінчення Пряшівської руської учительської академії М. Роман короткий час учителював у Камйонці, але незабаром став директором початкової школи з українською мовою навчання в Пряшеві. Описля переїхав у Братиславу, де спочатку працював референтом, а через деякий час центральним інспектором для шкіл з українською мовою навчання у Відомстві (roverenístvo) шкіл, науки й мистецтва.

Бажання поглибити свої знання зумовило, що М. Роман в 1952 році поступив на Педагогічний факультет Словацького університету в Кошицях (факультет незабаром перенесено до Пряшева). Він належав до тих студентів, яких у 1953 році вислали на навчання української мови до Києва на Філологічний факультет нинішнього Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Після закінчення університету М. Роман повернувся в Пряшів, де став викладачем Кафедри української мови та літератури (на Філологічному факультеті Вищої педагогічної школи, яка незабаром змінилася на Філософський факультет Університету ім. П. Й. Шафарика - далі УПІШ). Всупереч тому, що його першним життєвим задумом було присвятитися вивченню історії або працювати в галузі журналістики, він, читаючи в Пряшеві переважно лекції з історії української літератури ХХ століття і світової літератури, повністю присвятився літературі.

Працюючи на факультеті, М. Роман наполегливо підвищував свою кваліфікацію. Поступив в аспірантуру, а в 1964 році у Київському університеті, де закінчив студії, захистив кандидатську дисертацію *Советская литература в Словакии в 30-х годах* (появилася друком у Києві в 1964 р.) і став кандидатом філологічних наук. Диплом було переатестовано й нострифіковано на Філософському факультеті Карлового університету в Празі, на основі чого М. Роман одержав науковий ступінь *kandidát vied o umení*. В тому ж університеті йому було призначено звання *PhDr.* (1967). Після успішної лекції *Sovietska ukrajinská literatúra na Slovensku v medzivojnovom období* (1918-1940) перед Вченою радою Філософського факультету УПІШ йому було в 1972 році надане звання доцента історії української літератури, а в 1980 році він став, на основі інвентураційної лекції, зачитаної перед Вченою радою Педагогічного факультету Університету ім. Костянтина Філософа в Нітрі, першим професором української літератури в Чехословаччині (1980).

Працюючи на ФФ УПІШ (нині Філософський факультет Пряшівського університету), М. Роман вісім років очолював

Час дуже швидко минає, однак людина цього часто не помічає. Навіть не хочеться вірити, що цими днями відзначає свою виняткову річницю старійшина сучасної літературної україністики на Пряшівщині, педагог, літературознавець, перекладач, публіцист і суспільний діяч – проф. д-р Михайло Роман, кандидат філологічних наук. Життєвий і творчий шлях Ювіляра випав на бурхливий і складний час. Мінялися режими, переоцінювалися людські та суспільні цінності. Багато чого прийшлося професору зазнати, потрібно було долати перешкоди, бо він ніколи не стояв осторонь і завжди активно включався у роботу на ниві науки і суспільного життя.

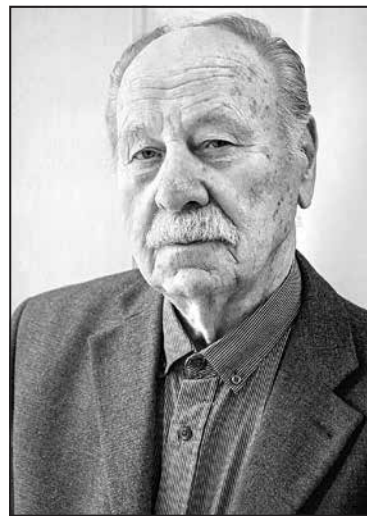
Проф. Михайлові Роману виповнюється 95

Кафедру української мови і літератури (1982-1990), виховав десятки вчителів, культурних і громадських діячів. В 1991 році він був змушений вийти на пенсію, однак, після того, як виник Філологічний факультет Університету ім. Матея Бела в Банській Бистриці (далі УМБ), він обіймав посаду завідувача Відділу україністики Кафедри слов'янських мов згаданого університету, викладав українську літературу і звідти дефінітивно вийшов на пенсію в 2004 році.

Протягом свого активного життя Михайло Роман займав різні посади – наукові, суспільні, культурні тощо. Був секретарем факультету (1958), редактором української секції Чехословацького радіо (1959), в 1974 році став членом Союзу словацьких письменників, від 1975 року очолив його українську секцію, був членом центрального комітету цієї престижної установи, а також і членом Центрального комітету Союзу чехословацьких письменників (1975-1990), членом Вченої ради Філософського факультету УПІШ (1974-1990) та членом Вченої ради Філологічного факультету УМБ (1997-2004), членом Міжнародної асоціації україністів (1990). М. Роман головував у Бібліотечній раді Державної наукової бібліотеки в Пряшеві (1982-1990), Раді видавництва (Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі – Відділ української літератури в Пряшеві, 1978-1990), був членом Художньої ради Українського національного театру в Пряшеві (1985-1990), працював у різних громадських і партійних організаціях (голова первинної організації). В сучасному він є членом Спілки українських письменників і Словаччини (з 1991 року). Кропітку роботу М. Романа було неодноразово оцінено званням Зразковий учитель, Заслужений працівник шкільного відомства, різними медалями за розвиток Східно-словацького краю, Пряшівського округу, міста Пряшева, Університету ім. П. Й. Шафарика, Університету ім. Матея Бела тощо. М. Роман одержав також Премію Союзу словацьких письменників і став лауреатом Премії Івана Франка Словацького літературного фонду.

В особі Ювіляра поєдналися талант педагога, спритність організатора і невтомність та витривалість вченого-літературознавця. Якщо наблизити наукову, в тому числі й літературно-критичну діяльність вченого, можна підкреслити, що вона розвивалася в кількох напрямках. В першу чергу, йшлося про дослідження повоєнної української літератури тогочасної Чехословаччини – монографії про ФЕДОРУ ЛАЗОРИКА (*Федір Лазорик. Життя і творчість*

(1974), ФЕДОРУ ІВАНЧОВУ (*Життя і творчість Федора Іванчова*, 1976), далі це були (*Шляхи літератури українців Чехословаччини після 1945 року* (1979; *Література і час*, 1986); *Літературні портрети українських письменників Чехословач-*

чини, 1989) тощо. Поза увагою М. Романа не залишилися ані словацько-українські літературні відносини (*Z dejín slovensko-ukrajinských stykov*, 1971), але також такий феномен, який представляє романтизм (підготував сім міжнародних конференцій, опублікував монографію *Úvahy o literárnom romantizme*, 2005).

Крім наведеного, Михайло Роман звертав наукову увагу також на загальноукраїнський літературний процес ХХ століття, про що свідчать розвідки про Павла Тичину, Максима Рильського, Олександра Довженка, Володимира Сосюру, Олеся Гончара, Івана Микитенка та ін.

Окрему групу серед публікацій М. Романа представляють підручники для середніх шкіл та навчальні посібники для студентів університету. Належать до них *Vybrané kapitoly z literárnej kritiky* (1983), *Ukrajinská literatúra 11.-18. st.* (1998), *Dejiny a kultúra Ukrajiny* (1999), *Ukrajinská literatúra 19. st.* (1999), *Realie Ukrajiny* (2002). Ці підручники для студентів університету з-під пера словацького українця охоплюють загальноукраїнський літературний контекст. Надзвичайно цікавою і корисною публікацією, свого роду енциклопедичним посібником для словаків є книга *Ukrajina* (2003), яка містить основні факти з історії та сучасності України. У співпраці з Сергієм Макарою М. Роман підготував до друку *Slovník ukrajinských spisovatelů Slovenska* (2010). Цікавими стали *„Штрихи до розвитку української літератури Словаччини у ХХ - ХХІ століттях“*, які появилися в 2019 р. в одному з наукових збірників України (Київ - Тернопіль - Дрогобич - Ужгород). Всі ці публікації є цінним джерельним матеріалом для роботи тих, хто цікавиться Україною.

Михайло Роман є автором не лише монографічних робіт (про

літературу він надрукував понад 20 книг), цікавий доробок представляє також 15 книжкових видань перекладів українською - перший його переклад появився в 1952 р. а останній - на сучасному етапі, нещодавно - у 2023 р.: *Mykola Zymomrja Sproved' na ručniku* (*Сповідь на рушнику*. (Užhorod, серія *Між Карпатами і Татрами*, № 38). Крім того, Ювіляр довгі роки працював судовим перекладачем з/до української та російської мов. Обрії його зацікавлень поширює кілька десятків розвідок, наукових і науково-популярних статей і рецензій, які годі на цьому місці перерахувати. Його бібліографія нараховує понад 1000 позицій.

Результати своїх досліджень учений друкував у наукових збірниках з різних конференцій, у яких сам брав участь, в місцевих українських наукових та культурних виданнях (*Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, *Наукові записки КСУТ*, *Дукля*, *Дружно вперед*, *Нове життя*), в журналах України (Київ, Львів, Ужгород, Дрогобич, Чернівці, Кропивницький, Одеса), а саме *Дніпро*, *Радянське літературознавство*, *Прапор*, *Жовтень*, *Людина і світ*, *Радянська Україна*, *Вісті з України*, *Слово і час*, *Вітчизна*, *Дзвін*, *Літературна Україна*, *Закарпатська правда* тощо), також Воеводини, Польщі, Росії, в словацькій і чеській періодиці і в мадярській пресі Словаччини. Статті Ювіляра появлялися, крім української, також словацькою, чеською, польською, англійською і російською мовами. Не лише мешканцям різних національностей нашої країни, але й представникам інших слов'янських народів він наблизив творчість українських місцевих письменників другої половини ХХ століття, причому їхній доробок він представляв у широкому літературному контексті.

Чимало джерельних матеріалів, на сторінках яких науковець друкувався, стало протягом плину часу бібліографічною рідкістю, однак завдяки публікації *„Українська література Словаччини очима рецензента (Статті, розвідки, рецензії)“*, Пряшів, 2016, у яку ввійшли статті та рецензії, опубліковані в українській та словацькій пресі з-під пера Ювіляра, частина його літературного доробку, яка появлялася на сторінках української та словацької преси протягом 25 років, залишається для нащадків. І вона є свідком того, що немає такого письменника у нашому регіоні, якому М. Роман не присвятив би увагу. Деяким місцевим авторам він приділив окрему публікацію - *Ročnica Sergeja Makaru v kontexte ... (Поєзія Сергія Макару в контексті ...)*, Banská Bystrica - Poniky - 2015);

Umelecký svet Sergeja Makaru. Prešov: 2019.

Крім наведеного, Михайло Роман упорядкував чеською мовою видану антологію поезії і прози українських письменників Східної Словаччини *Ráno pod Karpatami* (1983), також мадярською мовою опубліковану антологію місцевої української поезії *A Kárpátok éneke* (1988) та ін. В Україні з його допомогою і завдяки його клопотанням вийшов збірник творів українських письменників Чехословаччини *Карпатська замана* (1990). І перелік частини творчого доробку вченого свідчить про різноманітний і багатосторонній масштаб досліджуваних ним питань. Науковець упорядкував також інші публікації, написав чимало вступних статей до творів місцевих українських письменників. В деяких збірниках він виступав як співавтор, напр. в монографії *Ukrajinská literatúra v ČSSR* (1981). Займається Ювіляр не лише літературними справами. До друку він підготував двомовні (словацько-українські) публікації *Hladomor v Ukrajine v rokoch 1932-1933* (2008), *Карпатська Україна* (1938-1939). *Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України, Пряшів, 5 березня 2009 року* (2010) та багато інших.

Співпраця Ювіляра з дослідниками інших національностей приносить свої плоди. Спілка словацьких письменників опублікувала в 2019 році надзвичайно цікаву книгу – результат міжнародної співпраці – *Velký ráń Dunaj. Antológia poézie klasických národných literatúr podunajských štátov*. (Zost. Miroslav Bielík, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava). Участь у проекті взяли письменницькі організації придунайських держав (Німеччини, Австрії, Словаччини, Угорщини, Хорватії, Сербії, Болгарії, Румунії та України) і в антології представили 10 письменників різного періоду з кожної національної літератури, які у своїх творах згадували Дунай. Українською частиною – супровідний текст (*Dunaj v tvorbe ukrajinských básnikov*), бібліографічні примітки про авторів (Семена Климовського, Маркіяна Шашкевича, Якова Головацького, Тараса Шевченка, Юрія Федьковича, Івана Франка, Лесі Українки, Володимира Свідзинського, Максима Рильського та Олеся Гончара) підготував саме Михайло Роман за підтримки українських вчених і наших реномованих перекладачів.

Свій життєвий ювілей проф. Михайло Роман зустрічає у повній науковій свіжості. Доказом того є найновіша публікація. Збірник статей вийшов друком під назвою *„Ювілейні статті про українських письменників Словаччини“* (Пряшів, 2025), в якому поміщено понад 45 літературних портретів.

Подивляємо безмежну енергію, ентузіазм і працьовитість Ювілянта і бажаємо проф. д-р Михайлу Романові, к. ф. н. з нагоди визначної життєвої дати міцного здоров'я, великої творчої наснаги, сповнення творчих задумів, радості з близьких і всього, всього найкращого.

Любиця БАБОТА.

У Братиславі відбулась зустріч з Едуардом Бурашем

Словацько-українське товариство в рамках своєї діяльності підготувало 11.10.2025 р. в Австрійському інституті в Братиславі цікавий проєкт, конкретно дискусію з інж. Едуардом Бурашем, амбасадором Закарпаття в Словаччині, експертом у сфері транскордонного співробітництва з Україною та експертом-радником Уповноваженого з прав дітей України.

В дискусії були обговорені різні теми, зокрема, поточна ситуація в Україні, ракетні обстріли енергетичних ресурсів у Києві, потенціал східної Словаччини та транскордонна співпраця із Закарпаттям.

Прозвучала також інформація про діяльність Управління уповноваженого у справах дітей у рамках моніторингу неповнолітніх дітей з України в Словаччині та заплановані зміни на прикордонних переходах з Україною...

Присутні отримали інформації, як конкретно долучитися до допо-

моги Україні, в яких формах та через які організації та компанії. Всі ці інформації були цінною порадою щодо того, як зробити внесок, гуманітарний чи в іншій формі, у спустошену, стражденну Україну, конкретно були згадані актуальні збори шкільного приладдя для дітей, чи виготовлення свічок для солдатів на фронті та інше.

На бесіді був присутній і голова громадської організації «Стара їдальня» Міхал Карако, активіст та один із засновників ініціативи «Забута Словаччина», у якого був

Едуард Бураш недавно на бесіді з Іваном Міклошем. Голова Словацько-українського товариства Марта Каконі та пан Карако обмінялися контактом для майбутньої координації допомоги Україні.

Не обійшлося на семінарі і без дуже емотивних моментів: про жахи та безглуздість війни нагадували уламок з ракети чи дрону, які пан Бураш роздобув в Україні.

Великим сюрпризом вечора був гість, якого на семінар взяв пан Едуард Бураш – а тим був ерцгерцог Австрії Франц Владімір фон Габсбург-Лотаринген, президент Європейського університету, нащадок династії Габсбургів, для якого є Україна справжньою батьківщиною, бо ж він народився у Криму, а тепер діє в Києві і великою мірою допомагає солдатам та жертвам війни з її перших днів.

Емотивну та плідну дискусію збагатили українськими піснями митці Валерія Домінікова, Александра Мікушова, Мартін Мікуш та професійні музиканти Еуген Прохац – віолончель та Раймунд Каконі – акордеон.

Проект був реалізований за фінансової допомоги Kultminor – Фонду підтримки культури національних меншин. М.К.

Марта Каконі та Едуард Бураш.

Оновлення українського правопису 2025

Наприкінці 2025 року очікується розгляд проєкту оновленого українського правопису Верховною Радою України.

Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук повідомив, що проєкт планують винести на розгляд до кінця року. Основна мета цих змін – усунути русизми, застарілі норми та канцеляризми з текстів українського законодавства та забезпечити відповідність сучасним мовним і правовим стандартам.

Чинна редакція «Українського правопису» була затверджена Кабінетом Міністрів у травні 2019 року, і перехідний період до її повного впровадження

завершився у травні 2024 року. Інститут української мови продовжував роботу над доопрацюванням правопису.

Новий проєкт, який мають розглянути, стосується, зокрема, уніфікації правопису в законодавстві.

Таким чином, до кінця 2025 року очікується не прийняття нового, а розгляд проєкту оновлених правил, спрямованих на українізацію та деколонізацію мови законодавчих актів.

-р-

На фото вліво Франц Владімір фон Габсбург Лотрінген, вправо Едуард Бураш.

(Продовження. Початок в № 19/2025)

Про ці діяння володаря Мукачева розповідають писемні джерела XVII століття, без усяких застережень щодо їхньої достовірності. Угорський історик Іштванфій (1535 - 1615) у книзі «Тридцять чотири історичні описи» (1622) написав про Мукачівський замок так: «Замок знаходиться серед широких полів, на високій скелі, яка є великим чудом природи... Федір Корятівич, руський князь (princeps Ruthenus), у тім замку панував із доброзичливості паннонських королів - Карла і Людовіта, той замок оточив, як те можна побачити, великим і глибоким ровом, видовбаним із великою затратою сил у скелястій землі і зміцнений високим і міцним муром».

У 1661 році ім'я Корятівича було висічено на кам'яній плиті у Мукачівському монастирі. Молдовський князь Костянтин на місці дерев'яного монастирського храму допоміг збудувати кам'яний. У день завершення будівництва там була встановлена кам'яна плита із віршованим написом:

Федор Корятівич Князем был,
За отпущение грѣхов монастирь
зробил.

Дравяна церковь от вѣку зостала,
А теразнѣйшого року 1661 каменная
стала.

През Константина воеводу
Мультианского
С Недѣлю на имя госпожею его.

Владыкою на той час Иоанникій
зоставал,

Зо Мстичова о том ся пилю старая
И той камень зробити дал.

Року 1661, Мая 13.

У 1826 році той храм, що зазнав великих руйнацій під час війн і повстань, розібрали. Тоді десь зникла й кам'яна плита із написом. Та текст вірша переписали - і він залишився для нас документом про Федора Корятівича, молдавського

КНЯЗЬ КОРЯТОВИЧ: ЛЕГЕНДИ І ФАКТИ (4)

князя Костянтина, мукачівського єпископа Іоанникія.

Зберігся у монастирі й портрет Корятівича, на якому князя зображено у повний зріст. У правій руці він тримає дарчу грамоту, текст якої написано латинською мовою. У нижньому лівому куті портрета зображено щит, латиномовний напис на якому засвідчує, що Федір Корятівич - володар Мукачеве, а грамота від 1360 року підтверджує його фундаційний подарунок монастиреві - села Бобовище і Лавки.

Полеміка навколо дарчої грамоти Корятівича

Незаперечні документи про події кінця XIV ст. на Поділлі і початку XV ст. на Закарпатті та про участь у них Федора Корятівича виштовхують на перехрестя думок дарчу грамоту цього князя Мукачівському монастиреві, оскільки вона хронологічно не вписується у контекст історії Угорщини і Литовсько-Руської держави. Василь Пачовський у історичному нарисі «Срібна земля» (Львів, 1938), вважаючи, що Корятівич перебував у Мукачеві 1394 - 1414 роках, так пояснює анахронізм датування грамоти: «Окрім укріплення замку, князь Корятівич основав на горі Чернечій коло Мукачеве монастир для отців Василіян, яких привів із собою з Поділля. Щоб вони мали з чого вижити, дарував їм два села, Бобовище та Лавки. Крім цього, дозволив їм збирати десятину вина із сусідніх виноградних гір і десятину зерна з села Росвігово».

Про ці доходи князь видав грамоту, але вона запропастилася, щойно пізніше коло 1420 р. виготовили самі монахи грамоту з несправдливою датою 1360».

Категоричніше про підробку грамоти сказав Євгеній Недзельський у «Нарисі карпаторуської літератури» (Ужгород, 1932). Він не

заперечував того, що Корятівич міг подарувати монастиреві три села із подарованих йому королем 300 сіл, та після смерті князя, який не мав наслідника, все знову мало перейти у власність короля. Це, на думку Недзельського, підштовхнуло монахів обґрунтувати свої права на власність підробленою грамотою (аби відчуті авторський скептицизм, цитую мовою оригіналу): «И вот монашеская братия, пытаясь утвердить за монастырем доходы, в промежутот от 1418 г. и до 1439 г., т.е. после смерти жены кн. Федора и до смерти Юрия Бранковича, одного из новых владельцев мукачевской долины, составляют подложную грамоту от имени «Федора, князя Подолии», в которой он передает монастырю все то, что и действительно ему принадлежало при его, Кориатовича, жизни. С точки зрения юриспруденции и истории, эта грамота, конечно, была подложной, составлена неумело, и в 1493 году она была официально отвергнута герцогом Иоанном Корвиным Гуниади. Текст этой грамоты не сохранился».

Василь Пагіря у книзі «Монастирі Закарпаття» (Мукачево, 1994) такі висловлювання про грамоту Корятівича обходить мовчанням. Він, спираючись на публікації архімандрита Василія (Проніна), беззаперечно стверджує: «Тут князь побудував монастирську дерев'яну церкву, невеличкий будиночок для монахів і дав 1360 року грамоту, якою забезпечив монастир виноградником, млином».

Аби не сперечатися із істориками, які сумніваються у достовірності цього документа про заснування монастиря, Пагіря воліє сказати про двох Корятівичів: один «прибув у Мукачево 1339 року, а другий - 1393-го».

У такий спосіб (замовчування) скептична думка стосовно досто-

вірності дарчої грамоти не спростовується. Тому для пошуку істини розглянемо все те, що може служити підтримкою датування грамоти 1360 роком. Та попередньо треба встановити, чи міг до цього часу Корятівич бути власником Мукачеве, провести реконструкцію замку і звести будівлю монастиря. Скористаємося аналогіями.

Угорські королі у XIII-XIV століттях щедро роздаювали землі з руською людністю. Бейла IV у 1242 році подарував батькові Детріка Маковицький замок і землі до нього зі всіма селами між ріками Ондавою і Топлею. Роком пізніше Мукачівську домінію він подарував своєму зятєві, руському князю Ростиславу Михайловичу, який жив у замку Фюзер (Земплин). Стефан V у 1271 році братам Миколі і Штефану із роду Гунь-Пазмань подарував Вишков, де вони збудували замок. Від Лайоша I волоський воєвода Драга у 1359 році отримав щедрі подарунки - шість сіл, у тому числі Солотвино й Копашнево.

Аби отримати подарунок, треба було бути або родичем короля, або зробити йому якусь послугу. Магістр Аладаріус приніс звістку Стефану V про народження сина - і щасливий король у 1264 році подарував гінцєві Чинадієво та Свалєву.

Серед дарувальників Мукачівської домінії Федору Корятівичу могли бути: Карл Роберт (1308 - 1342), Лайош Надь (1342 - 1382), королева Марія (1382 - 1385), Карл II Малий (1385 - 1386), Жигмонд (1387 - 1437). Кому із них і яку послугу міг зробити подільський князь?

Якщо візьмемо до уваги інформацію Мукачівського літопису, то треба глибше заглянути у 1339 рік. До цього часу Карл Роберт здолав опір феодалів Омоде Аби, Мате Чака, Копаса Борша, Петра Петенька і їхні володіння передав своїм прибічникам: французькому графу

В. Другету - Ужгород з околицями, волоському воєводі Богдану - великі маєтки у Мараморощині... У грамоті короля від 1321 року названо першого капітана (коменданта) Мукачівського замку Томаша, який одночасно був й ішпаном Березького та Угочанського комітатів.

Для зміцнення Угорщини велике значення мала зустріч у Вішеграді у 1335 році трьох володарів - Карла Роберта, Яна Люксембурга (Чехія) і Казимира III Великого (Польща). Було домовлено, як протистояти Габсбургам, а також розподілено сфери впливу. У 1339 році Карл Роберт і Казимир Великий уклали угоду такого змісту: якщо польський король не буде мати спадкоємця, то королем Польщі має стати син угорського короля Лайош, за це Угорщина, яка з часів Коломана намагалася оволодіти Галичиною, не буде перешкоджати Казимиру узяти цей край під свою опіку; коли ж у Казимира буде син, то Угорщина може взяти собі Галичину, сплативши Польщі 100 тисяч флоринів. Поляків і угорців єднала віра - католицизм.

В цей час на Галичину претендувала й Литва. У 1323 році в сутичці з татарами загинули галицькі князі Андрій і Лев. Наталія Полонська-Василенко в 2-томній «Історії України» (Мюнхен, 1972, т. 1) сказала про них: «Становище їх в політичному світі мусило бути дуже поважне, коли вони могли удержати довгий час закарпатські здобутки Льва I і в Угорщині знайшлася партія вельмож, яка поставила одного з них кандидатом на угорський престол супроти Карла Роберта. Вони тримали Закарпаття, поки Карл Роберт не здобув Мукачів, що поклато кінець українському володінню в Закарпатті».

Іван Сенько «Від часу Лаборця до сьогодення», Ужгород, 2012, стор. 43 - 68.
(Далі буде).

Легендарна історія кохання Івана та Марічки: фільм «Тіні забутих предків» на екранах кошицького кінотеатру «Kino Úsmev»

Класика українського кінематографа, відома екранізація повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» знову ожила перед глядачами, не втрачаючи своєї актуальності. Так, 9 вересня 2025 року фільм показали в кошицькому кінотеатрі «Kino Úsmev». Організаторами акції були волонтерський простір «Сплетіння Кошице», Посольство України в Словаччій Республіці, ініціатива «Дивись українське» та «Kino Úsmev». Фільм демонструвався в рамках акції «Культура vs. війна». Зала кінотеатру була повна, серед глядачів були представники різних генерацій: від школярів і студентів до людей пенсійного віку. Після показу фільму на глядачів чекала дискусія, яку організували Наталія Андрусенко, редакторка українських програм в редакції національного мовлення студії STVR в Кошицях та кандидат філологічних наук, доцент Марина Бабенко-Жирнова. Фільм презентувала Наталія Андрусенко, яка у вступному слові зазначила, що 4 вересня 2025 року виповнилося 60 років з прем'єри фільму «Тіні забутих предків». Дослідниця Марина Бабенко-Жирнова розповіла глядачам про світову популярність фільму, про тернистий шлях його режисера Сергія Параджанова та особливості поетичної інтерпретації однойменної повісті Михайла Коцюбинського.

Фільм прославився новаторським підходом до екранізації класичної української літератури та заглиблює у карпатську культуру, побут та традиції гуцулів. Організатори заходу відмітили великий інтерес української молоді до кінострічки і наголосили, що перегляд фільму дуже важливий для учнів, які в майбутньому готуються до обов'язкової державної атестації з української мови та літератури у формі зовнішнього незалежного оцінювання або ж мультипредметного тесту. На показі фільму були присутні учні першої на сході Словаччини недільної школи «Українські студії» в м. Кошиці, які разом із іншими глядачами довідалися про Михайла Коцюбинського – українського письменника, уродженця Вінниці, автора низки оповідань,

новел та повістей, яскравого представника українського модернізму. У 1911 році М. Коцюбинський їде на лікування до села Криворівня в Карпатах. Закоханий у традиції гуцулів, він пише свою головну повість – «Тіні забутих предків». Після показу кінострічки у рамках дискусії глядачі довідалися про історію створення фільму, поговорили про порівняння кінокартини з твором Михайла Коцюбинського. Зокрема, дослідниця Марина Бабенко-Жирнова зауважила, що у Михайла Коцюбинського читача веде послідовний та всезнаючий оповідач, який розповідає епічну історію кохання Івана та Марічки за допомогою детальних описів природи та звичаїв. Його літературна манера позначена поступовим переходом від реалізму до мо-

дернізму як літературного напрямку, письменник вважається яскравим представником мистецької течії імпресіонізму в українській літературі, майстер психологічної прози. У С. Параджанова наратором стає саме візуальне оповідання фільму, яке засобами кольору, камери, символічних образів і сюрреалістичного монтажу замінило літературного оповідача, що заглиблює в психологію культурного середовища не гірше. У рамках дискусії обговорили також відомий протест проти арештів української інтелігенції. 4 вересня 1965 року в Києві відбулась прем'єра фільму режисера Сергія Параджанова «Тіні забутих предків». Під час прем'єри літературознавець Іван Дзюба, письменник Василь Стус і громадський діяч В'я-

чеслав Чорновіл влаштували акцію протесту проти масових арештів українських інтелектуалів, які пройшли напередодні. Це вплинуло на долю самого фільму, який радянська влада поставила «на полицю». Сергій Параджанов приєднався до протестувальників, заявивши про свою чітку та непохитну позицію щодо мови фільму. Радянська влада тиснула з вимогою перекладу фільму російською мовою. Сергій Параджанов зазначив, що завжди чинив опір цьому, оскільки вважав цей текст невід'ємною частиною художньої тканини фільму і не уявляє, як можна російською мовою передати неповторний колорит гуцульського говору. Очевидно, що така позиція не могла лишитися непоміченою, тож відомий режисер зазнав переслідувань, а потім був заарештований. Дискусія після фільму була жвавою, адже були численні питання. Зокрема, глядачів цікавила світова доля фільму, специфіка перекладу фільму французькою мовою як «Вогняні коні», сприйняття ідеї фільму в інших країнах. Говорили також і про долю митців та громадських діячів, які підтримали ак-

цію протесту проти української інтелігенції, і про сприйняття та розуміння гуцульського говору під час прем'єри фільму. Повна зала глядачів та активне обговорення дуже потішили організаторів та надихнули на ідею подальших показів, зараз над цим ведеться робота. Сподіваємося, що показ знакових українських кінострічок увійде в традицію. Сьогодні це актуально для всіх: переселенці, що змушені були опустити свої домівки через війну, радіють кожній звісточці, яка нагадує про рідні краї. Так само і студентська та учнівська молодь. На фільмі були присутні місцеві мешканці, і ті українці, які живуть в Словаччині довший час, і наші словацькі друзі. Усі відзначили високу естетичну цінність фільму. Його доля є символом надії і ознакою невмирущості культури. Протівники кінокартини, служителі радянської системи полинули в небуття, а фільм «Тіні забутих предків» крізь роки і десятиліття мандрує світовими екранами і занесений до української та світової культурної спадщини. Формула «Культура проти війни» - найкращий шлях для людства. Марина Бабенко-Жирнова.

Поява «Наукового збірника Музею української культури у Свиднику» була знаковою подією для української спільноти у Пряшівщині, оскільки він став однією з головних наукових трибун для досліджень у галузі карпатознавства, а саме історії, літературознавства, мовознавства, етнографії, фольклористики та мистецтвознавства, що стосувалися українців (русинів) Пряшівщини та Карпатського регіону загалом.

60 років тому вийшов перший номер «Наукового збірника Музею української культури у Свиднику»

Визначним досягненням українців Словаччини у сфері науки та культури є «Науковий збірник Музею української культури у Свиднику». Матеріали першого випуску були здані до друку 28 серпня 1964 року, а друком збірник вийшов в листопаді 1965 року.

Стаття, що передувала першому випуску (Т. 1, 1965 р., упорядник Микола Мушинка) мала такий зміст: Представлення Музею та його місії: Опис ролі та значення Музею української культури у Свиднику як інституції, що займається збереженням та дослідженням спадщини українців Карпатського регіону. Обґрунтування потреби у Збірнику: Пояснення необхідності створення власного наукового видання для публікації результатів досліджень співробітників Музею та інших науковців, які працюють над карпатознавчою тематикою. Це мало заповнити прогалину в науковому житті регіону. Визначення тематики та рубрик: Окреслення основних на-

прямків, які буде охоплювати збірник (історія, етнографія, фольклор, мовознавство, література, мистецтво). Заклик до співпраці: Звернення до науковців з Чехословаччини, України та діаспори із закликом подавати свої матеріали для публікації. Ці видання були головними майданчиками для інформування української інтелігенції про культурно-наукове життя в регіоні. Важливо: Сам перший випуск, «Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – 1965. – Ч. 1», містив вступне слово, яке фактично стало програмною статтею до появи видання. У слові від упорядника Миколи Мушинки, між іншим, читаємо, такі слова, які характери-

зують стан нашого населення в зеніті його національно-культурних устремлінь: «Українське населення Східної Словаччини за двадцять років свого вільного життя зробило небувалий крок вперед... Школи з рідною мовою навчання, український театр, радіомовлення, видавництво, газети, журнали, культурна організація, українська секція Спілки словацьких письменників, український ансамбль пісні і танцю, кафедра української мови при університеті, музей української культури — все це заклади, про які минулі покоління могли лише мріяти. Колісь пригноблені «русини», яким пануючі кола боялись дати навіть основну освіту («навіщо, мовляв, русинові потрібна освіта, таж за плугом він і без

неї зуміє ходити!»), сьогодні обслуговують найновіші машини в Східнословачському металургійному комбінаті, на снинському «Вигорлаті», в межилабірській «Транспорті», на бардіївській взуттєвій та свидницькій швейній фабриках, в старолубовнянській «Скруткарні» та інде. З нашого середовища вже вийшла інтелігенція, яка займає визначні посади й бере участь у культурному, політичному і науковому житті». Останній, 29 номер «Наукового збірника» вийшов в 2025 році за редакцією колишнього директора СНМ - Музею української культури Ярослава Джоганіка. Живемо надією, що багаторічна нитка видавання збірника не обірветься в подальших роках. -мі-

“Колиска” колисалася у Светлицях

Вже понад 20 років Союз русинів-українців СР приходить до малих підбескидських сіл з програмою “Не забудь свою колиску”, складеною з інформацій про історію села, відомих вихідців, про діяльність Союзу, його найвизначніші акції, доповнених гарними піснями у виконанні відомих співаків та музикантів, але й місцевих аматорських учасників народної художньої творчості. Місцева самоуправа часто використовує цю програму і для збагачення своїх акцій з нагоди Місяця пошани до старших та інших подій.

Цього року після села Ялинки Бардівського округу СРУСР завітав з програмою у село Светлиці Меджилабірського округу.

Найдавніша письмова згадка про Светлиці датується 1491 роком. Разом з іншими селами гумецького маєтку роду Другетів, воно дісталось до письмових записів лише у зв'язку з відомою ватагою розбійників Федора Головатого, в якій був також циган «де Суєтніча» – циган зі Светлиць.

На місці, де зараз стоїть село, у вузьких долинах потічків Светлиця і Светличка росли великі ялицеві та буківі ліси, що було й основою для будівництва будинків селян, які займалися переважно вівчарством та землеробством.

Перша і друга світові війни завдали селу невеликої шкоди і біди. До першої війни зголошалося 57 чоловіків віком до 50 років, здатних до служби. 12 з них так і не повернулися додому. 24 будинки були повністю зруйновані, а 23 будинки пошкоджені. Друга світова війна теж не обійшла село. Першими жертвами фашизму стали єврейські родини. У 1942 році із села було насильно вивезено 5 родин (26 осіб), з яких вижила лише одна. Але, з другого боку, місцевий православний священник Василь Пташук, який похрестив або видав хрестильні листи (krstné listy), датовані перед 14-им травнем 1939 року, понад 600 євреям. З ініціативи Центрального союзу єврейських релігійних общин в СР на фронті місцевого храму в 1994 р. було встановлено меморіальну дошку Василю Пташуку. За допомоги партизанам відступаючи ні-

мецькі війська спалили у Светлицях 65 будинків. Четверо людей загинули під час знешкодження німецьких мін. Навіть після закінчення Другої світової війни міні забрали 5 життів.

Початком сорокових років в селі Светлиці, яке до 1947 року несло назву Вилаги, учителював наш відомий поет та громадсько-політичний діяч Іван Мацинський. У Светлицях народилися вчитель, культурно-освітній діяч Андрій Куцер та колишній актор Українського національного театру в Пряшеві Іван Кошут-Матурканич.

Як в інших наших селах, і у Светлицях в останніх десятиліттях дійшло до зменшення кількості населення. За 30-річний період з 1961 по 1991 рік кількість жителів понизилась із 554 до 253.

За статистичними даними, у 2001 році в селі жило 175 жителів, у 2011 році – 118, а в останньому переписі у 2021 році – тільки 89 жителів, а зараз, за словами старости села Мартини Гусарової, реально тут живе 50 – 60 людей. Перед початком програми “Не забудь свою колиску” вона подякувала присутнім пенсіонерам за їх життєвий труд, а п'ять з них, які цього року дожилися круглих ювілеїв, записалися у пам'ятну книгу села.

Програму, в якій співом та музикою їх порадували Валентина Гуменик та Ігор Крета з Пряшева і минулорічні лауреати конкурсу співаків народних пісень “Маковицька струна” Мирослав Козак та Патрик Піра з Вариховець усі присутні оцінили щирими оплесками, а після неї і самі заспівали собі.

- пб -

Історики церкви з посиланням на джерела зазначають, що на Спиші і близькій околиці були громади вірян церкви східного (грецького) обряду, проте в силу обставин опинилися в юрисдикції Списького латинського єпископства. Притім, як зазначає шематизм Списької латинської дієцезії, латинська парафія в Гарихівцях (Harikocz) була заснована лише в 1787 році.

Мукачівський єпископ Андрій Бачинський (1732 – 1809), який був єпископом Мукачівської єпархії (1772 – 1809) в листі-зверненні до Йосифа II 14 листопада 1786 року, серед сіл грецького обряду на Спиші згадує також Гарихівці і, між іншим, пише, що «...хоча в переважній більшості сіл поза материнськими парафіями, скрізь живе велика кількість людей грецького обряду, тим не менше... створюються перешкоди, щоб їх обслуговували греко-католицькі священники... також їм заважають вільно жити за своїм обрядом. Хоча вони дуже хотіли б бути хрещеними, сповіданими, похованими за своїм обрядом, вони не могли скористатися цим своїм правом». Далі, в листі наводиться список парафій грецького обряду у Спиському деканаті та села, які перебувають під юрисдикцією парафіяльних священників латинського обряду: Нижні Репаші (матір церква): Вишні Репаші, Павляни; Гельцманівці (матір церква): Праківці (Prakendorf), Ремети (Remete), Смольник (Szomolnik); Гюдермарк (Гляни, мати церква): Блатне (Balneum), Маєрка, Юрське, Мала Ломниця, Колачків (Kolacsokov); Койшів (мати церква): Кошицька Бела (Folkmar), Яклівці (Jekelfalva), Маргєцани (Marget-falva), Гельниця; Великий Липник (матір церква): Страняни (Folvarok); Вільшавиця (матір церква): Подпроч, Брутівці (Brutócz), Вишні Славків (Felső Szálók), Ордзовани, Біяцівці (Mindszent), Липтова Анна (Várallya); Порач (матір церква): Рудняни (Koterbach); Нижні Словінки (матір церква): Вишні Словінки; Ториски (матір церква): Левоча; Завадка (матір церква): Рожнява, Чуново (Csujinja), Налепково (Vagendrissel), Списька Нова Вєсь (Igló), Маркушівці (Markus-falva), Гарихівці (Harihocz), Гнільчик. Тут же А. Бачинський відмічає, що мова йде про вірян грецького обряду, притім не йде про якусь іншу національність, але про русинів. В листі читаємо: «...латинське духовенство відкрито перетягує русинів на латинський обряд».

Сторінки минулого (142)

ГАРИХІВЦІ – HARICHOVCE (окр. Списька Нова Вєсь)

Історик Євген Перфецький про так звані 24 міста Списької області пише, що пізніше (XV ст.) вони були заселені частково руським населенням (в нашому розумінні українським), частково німцями, словаками та угорцями. Спочатку ж ці міста і поселення були німецькими колоніями, заснованими в XIII столітті. На початку XV століття ці колонії були настільки організовані, що отримували від короля особливі привілеї.

До 24 спиських міст належали такі міста та села: Spišská Nová Ves, Spišské Vlachy, Spišské Podhradie, Poprad, Veľká, Spišská Sobota, Stráže pod Tatrami, Matejovce, Spišská Belá, Vrbov, Ľubica, Ruskinovce, Tvarožná, Spišský Štvrtok, Ľilášovce, Žakovce, Hrabušice, Kurimany, Mlynica, Veľký Slavkov, Odořín, Harichovce, Bystrany, Vlkovce.

Гарихівці згадуються також в «Історії Мукачівської єпархії», укладеній Іваном Пастелієм (складова частина «Історії карпатських русинів» Михайла Лучкая (т. V, стор. 82 і 168).

Проте шлях вірян грецького обряду не пішов на їх користь, хоч український вчений Володимир Гнатюк в своєму дослідженні «Русини Пряшівської єпархії і їх говори» (1900) ще реєструє парафію грецького обряду в Гарихівцях (у В. Гнатюка назва села Гаріковце (Palmafalu) (стор. 42), проте зазначає, що то вже парафія не русинів, а «Громада із словенською мовою».

Проте і далі залишається відкритим питанням, як же могла існувати така громада, коли угорські переписи 1880, 1890, 1900 і 1910 років зазначають в Гарихівцях лише незначну кількість вірян грецького обряду: 1880 - 626 жит., 586 слов., 2 угор., 12 нім., 4 інш., 22 немовл., 598 р.-кат., 5 гр.-кат., 14 еванг. а.в., 9 юд., 1890 - 630 жит., 618 слов., 1 угор., 11 нім., 614 р.-кат., 3 гр.-кат., 6 еванг. а.в., 7 юд., 1900 - 750 жит., 731 слов., 7 угор., 12 нім., 729 р.-кат., 7 гр.-кат., 3 еванг. а.в., 11 юд., 1910 - 677 жит., 665 слов., 9 угор., 3 нім., 657 р.-кат., 18 гр.-кат., 2 еванг. а.в. Відповіддю може бути швидке розмивання русинів і вірян грецького обряду серед латинян, які поступово все міцніше укрі-

плялися на теренах Спишу. Певне укріплення вірян грецького обряду настало після 1787 року, коли греко-католицькі парафії тодішньої Списької дієцезії (до якої належали і Гарихівці) за наказом імператора Йосифа II були передані під управління Мукачівської єпархії.

Зменшення кількості вірян грецького обряду засвідчує і перепис населення 1930 року - 848 жит., 823 слов. 25 іноземці, 839 р.-кат. Перепис зазначає вже лише 9 вірян грецького обряду.

Останній перепис населення 2021 року реєструє в Гарихівцях 1842 жителів, з них 1 807 словацької, 3 русинської, 4 української, 1 угорської, 9 чеської, 1 німецької, 2 польської, 1 російської, 2 іншої національності, у 12 осіб не було встановлено національну приналежність. Картина релігійної приналежності жителів села: 263 без віросп., 1 472 р.-кат., 24 еванг. а.в., 42 гр.-кат., 2 правосл., 6 Свідки Єгови, 1 еванг. метод., 7 християнські общини, 1 індуїзм, 1 поганство і природна духовність, 4 спеціальні рухи, 5 інш., 14 неств.

Історичні назви села: Baldmar (1268), Baldinazi (1313), Baldinari, Palmari (1317), Palmesdorf (1328), Palmarum (1520), Narykowce (1628), Háríkowce (1786), Harikovce (1920). Угорська офіційна назва села - Harikóc.

Перша назва походить від імені засновника села. Історики пов'язують присутність руської людності на Спишу з волооською колонізацією наприкінці 15 і на початку 16 ст., коли настало укріплення руського елементу в національному і, очевидно, і релігійному складі населення в ширших околицях Спишу.

Село згадується в 1268 році як важлива парафія. Воно належало до наведених вище 24 королівських міст провінції спиських німців - сасів. У 15 столітті село стало частиною Списького замку. У 1787 році тут було 70 будинків і 497 жителів. У 1828 році в селі було 76 будинків і 410 жителів. Вони займалися сільським господарством, мулярством, а наприкінці 19 століття багато з них були залізничниками.

-мі-

Українська книжкова полиця в Трnavі

У бібліотеці Юрая Фандли в Трnavі в четвер, 23 жовтня 2025 року, після північної реконструкції відкрили оновлену читальну залу. Її частиною є також проєкт Українська книжкова полиця, який пропонує літературу українською мовою, та проєкт Бібліотека Антона Сргольца. Про це інформує Трnavський самоуправний край на своєму веб-сайті.

Посол України нагадав, що поширення української літератури у світі відбувається під егідою першої леді України Олени Зеленської, а в Словаччині таких полиць у бібліотеках вже є кілька. М. Кастран назвав їх символом солідарності та взаєморозуміння між українським і словацьким народами.

«Ми отримали 103 назви, загалом 400 книг українською мовою для спільноти з України, яка тут проживає», – сказав директор биб-

ліотеки імені Юрая Фандли Павол Томашович.

Бібліотека також отримала книги з особистої бібліотеки римо-католицького священника, борця проти несвободи, благодійника та почесного громадянина Трnavського самоуправного краю Антона Сргольца.

Роботи з реконструкції читального залу на першому поверсі історичної будівлі бібліотеки тривали, за словами її директора Павла

Томашовича, півроку. Бібліотека отримала майже 50 тисяч євро з Фонду підтримки мистецтва, а ще понад 12 тисяч євро додав Трnavський самоуправний край, який є засновником бібліотеки.

Результатом є кардинально оновлена читальна зала, яка пропонує більший комфорт як для читачів, так і для співробітників. Станом на 2025 рік Українські книжкові полиці вже відкриті у понад 60 країнах світу.

-р-

770 балістичних ракет та 50 «Кинджалів»

Від початку 2025 року до 25 жовтня Росія випустила по Україні близько 770 балістичних ракет і понад 50 «Кинджалів».

Пряма мова Зеленського: «Саме через такі атаки ми приділяємо особливу увагу системам Patriot, щоб мати змогу захистити наші міста від цього жакіття. Дуже важливо, щоб партнери, які мають можливість, реалізували те, про що ми говорили останніми днями.

Жодна країна не має залишатися наодинці перед таким злом.

Потрібно продовжувати співпрацю. Усе можна зробити: у партнерів є необхідні системи, і вони можуть уже зараз допомогти в захисті України».

Президент України наголосив, що Америка, Європа та країни G7 можуть допомогти зробити так, щоб такі удари більше не загрожували життю українців.

Українська правда.